Valentin Tomuleț*

STATISTICA RUSĂ DIN 1820 CA IZVOR ÎN STUDIEREA ŞLEAHTICILOR POLONEZI[1] DIN ȚINUTUL HOTIN

The statistics, dating from 1820, include 145 unpublished documents (in fact, 145 localities from the Hotin land), presented by the Ispravnic of Hotin Land to Regional Government of Bessarabia. The material provides valuable information for the detailed knowledge of the situation of the localities of Hotin Land at that time. Statistics assesses with high accuracy and rigor the number of taxpayers' families at the time of statistics, the number of nobles and religious faces, and contained detailed information on the total number of males and females in each locality, including males according to category of age. The statistics also contain a special section for females, which included: widows, girls and wives.

A difficult moment in the analysis of this document is that the statistics contain information only for 145 rural localities. Information is missing for 73 localities, including the town of Hotin and some fairs. More detailed research shows that, in fact, there are missing data for 3 surrounding: Lower Dniester, with 22 localities; Ciuhur, with 25 localities and the Rashkov, with 21 localities. In addition, the statistics from 1820 do not contain information about 5 localities from Soroca land, 3 hamlets from Iasi land and 76 remaining localities from Hotin land, according to the administrative-territorial division of 1818.

The statistics of 1820 are deposited in the Fund of the Regional Bessarabian Government of the National Archives of the Republic of Moldova and have not been published until now. According to data in the statistics of 1820, representatives of Polish szlachta were present in the villages of Sauca and Noua-Sulița (10 persons), Mărcăuți (5 persons), Irstov/Otaci (4 persons) and Teleşeu (3 persons). Certainly, some Polish representatives of Polish szlachta lived in the Hotin town and the missing localities, about which, with regret, the statistics from 1820 do not have information.

The analysis of the factual material present in the statistics of 1820 allows us to

* **Valentin Tomuleț**, doctor habilitat, profesor universitar, cercetător ştiinţific principal, Institutul de istorie.

[1] Termenul ***șleahtici polonezi*** este folosit de noi în acest studiu mai mult în sens social-politic, fără a insista asupra identității etnice a acestora, din considerentul că mulți din ei, din punct de vedere etnic, erau lituanieni, ucraineni, bieloruși sau moldoveni.

conclude that statistical information exerts a major impact on the understanding the processes occurring in the economic and social life of society, offers the possibility to know with certain accuracy what happened within a certain period of time and outlines quantifiable assessments on the general development trends of the land and of the region as compared to the previous periods.

Keywords*:* Hotin, statistics, social status, Szlachta, Poles.

Formularea problemei

Anexând la 1812 teritoriul dintre Prut și Nistru, autoritățile țariste, în scopul unei administrări mai eficiente, au întreprins măsuri concrete în vederea efectuării unei evidențe riguroase a numărului populației și a resurselor de care dispunea provincia nou-anexată. Această sarcină prioritară poate fi sesizată din instrucțiunile date de amiralul P. V. Ciceagov, comandantul-șef al armatei ruse de la Dunăre și seful Administrației Generale a Moldovei și Țării Românești, adresate la 23 iulie 1812 guvernatorului civil Scarlat Sturdza privind organizarea teritoriului dintre Prut și Nistru, în care se sublinia clar necesitatea efectuării unei statistici riguroase în Basarabia pentru a o putea guverna cât mai eficient[2]. Drept rezultat, la 2 februarie 1813, în cadrul Guvernului Provizoriu al regiunii Basarabiei a fost constituit Departamentul doi, cu Expediția statistică, condus de Matei Crupenschi[3]. Grație activității acestei expediții, în Arhiva Națională a Republicii Moldova s-au păstrat mai multe informații statistice privind situația demografică, economică, socială și confesională din Basarabia în acea perioadă de timp. Însă lipsa de personal calificat a făcut existența acestei structuri ineficientă și în 1816 ea a fost suprimată în urma reformei Guvernului. Funcțiile de evidență au fost transferate Departamentului financiar-economic, care întocmea, către data de 1 ianuarie a fiecărui an, rapoarte despre numărul populației pe familii și apartenența lor socială[4].

Astfel, studiul numărului populației, inclusiv al nobilimii (în cazul nostru a *șleahticilor*), în baza statisticii populației pentru ținutul Hotin din 1820 prezintă un interes deosebit. În plus, subiectele legate de studiul numărului populației în baza datelor statistice, adunate de administrația imperială rusă cu diferite scopuri și ocazii pe parcursul secolului al XIX-lea prezintă un mare interes, deoarece ne permit să stabilim schimbările de ordin demografic și nu numai care au avut loc în această perioadă de timp pe teritoriul Basarabiei, în cazul nostru legat de cunoașterea numărului, compoziției și situației economice a nobilimii.

---

2 Arhiva Istorică de Stat din Rusia (AISR), F. 19, inv. 3, d. 125, f. 50-54 verso.

3 Arhiva Națională a Republicii Moldova (ANRM), F. 1, inv. 1, d. 3995, f. 11-14; Записки Бессарабского областного статистического комитета (ЗБСК), Кишинев, 1868, т. III, с. 113-116.

4 Полное собрание законов Российской империи (ПСЗРИ). Собр. II , т. I, 1826, № 444, СПб., 1830, с. 658-659; А.Защук, *Материалы для военной географии и военной статистики России, собранные офицерами Генерального штаба. Военное обозрение Бессарабской области*, СПб., 1863, с. 147-150.

Pentru a pătrunde mai ușor în esența problemei, să facem la început o caracteristică rezumativă a statisticii din 1820, a modalităților de adunare și selectare a informațiilor statistice privind populația pe care administrația imperială le-a utilizat pe parcursul primelor decenii ale secolului al XIX-lea în Basarabia.

Ținutul Hotin conform împărțiri administrativ-teritoriale din 1818

Pentru a înțelege mai profund procesele demografice și mutațiile sociale, dar și alte procese care au avut loc în ținutul Hotin, să facem o caracteristică succintă a schimbărilor care s-au produs în sistemul administrativ în primele decenii după anexare. Aceasta ne va permite să cunoaștem când și în ce împrejurări au avut loc transferurile de localități de la un ținut la altul, care a fost scopul acestor remanieri de ordin teritorial-administrativ și care a fost poziția administrației imperiale la acest subiect.

Conform Regulamentului organizării administrative a Basarabiei din 29 aprilie 1818, în Basarabia, în locul celor 9 ținuturi existente, au fost instituite *6 ținuturi*: Hotin, Iași, Orhei, Bender, Ismail și Akkerman[5]. Ca urmare a acestor modificări, au intervenit anumite schimbări în componența ținuturilor. În Basarabiea erau înregistrate 1061 de localități: 305 (28,7%) localități în ținutul Orhei, 297 (28%) – în ținutul Iași, 218 (20,5%) – în ținutul Hotin, 104 (9,8%) – în ținutul Ismail, 84 (7,9%) – în ținutul Bender și 53 (5%) de localități – în ținutul Akkerman. Ținutului Hotin revenindu-i, în așa fel, locul trei în cadrul celor șase ținuturi ale Basarabiei.

Conform noii împărțiri administrativ-teritoriale din 1818, în componența ținutului Hotin au fost incluse **30 de localități** din fostul ținut Soroca: *târgul* Otaci; *satele:* Iarova, Balinți, Tătărăuca Veche, Tătărăuca Nouă, Samoleuca, Rughi, Arionești, Unguri, Călărășăuca, Vălcineț, Codreni, Lencăuți, Verijăni, Hârbova, Briceni, Sauca, Sudarca, Teleșăuca, Vâsoca, Horodiște, Braicău, Trăisteni, Climăuți, Ciornoleuca, Corbu, Horodiciu; *schitul sau mănăstirea* Călărășăuca; *cătunele:* Boroseni, Moșana[6]. Din fostul ținut Iași, în componența ținutului Hotin au fost incluse **12 localități**: *satele* Dondușeni, Rediu Mare, Dânjeni, Hrenăuți, Rujenița, Onești, Fântâna Albă, Brătușeni, Stângăceni; *cătunele* Golăești, Chetroșica, Șofrâncani[7].

Noua împărțire administrativ-teritorială din 1818 menținea în ținutul Hotin cele **176 de localități** deja existente: *orașul* Hotin; *târgul* Lipcani, *satele:* Onutu, Perebiicăuți, Rohutinu, Gheorgheuți, Prihorodu, Otaci, Anadolu, Dărăbani, Părcăuți, Bârnova, Moșinețu, Vârnovița, Lencăuți, Măcăreuca, Mihoreni, Hrușoveți, Babin, Buzovița, Răsteu, Otaci, Cumarăv, Molodova, Cormani, Culișeuca, Niporotova, Lomacinița, Ojovu, Vasâlău, Voloșcovu, Năslavcea, Bârnova de Jos, Paustova, Lipnic, Dânjeni, Mihalășeni, Hrenăuți, Bârlădeni, Pălade, Ruseni, Parcova, Cupcini, Pociumbeni, Pociumbăuți, Varaticu, Horodiște, Costești, Dumeni, Șărbaca, Cuco-

[5] ANRM, F. 3, inv. 1, d. 28, f. 10-17 verso.
[6] *Ibidem*, f. 28 verso-29.
[7] *Ibidem*, f. 29.

nești, Corpaciu, Bădraghii, Viișoara, Tețcani, Pererâta, Șirăuții de Jos, Zaluceiea, Ceabrău, Criva, Mămăliga, Coșuleni, Negrinița, Ședreni, Costiceni, Vancicăuți, Tărăsăuți, Mașinița, Nouasulița de Sus, Stroești, Răucăuți, Răchitna, Rujavnița, Balamuteuca, Căpeleuca, Varticăuți, Nilipăuți, Rosușeni, Briceni, Colincăuți, Balcăuți, Hlinoaia, Edineț, Crăstinești, Doljocu, Berestia, Dăncăuți, Coteleu, Nouăsulița, Săncăuți, Râng aciu, Șișcăuți, Grozănița, Bocicăuți, Șilăuți, Malinița, Poiana, Clișcăuți, Zarujăni, Șirăuți, Nădăbăuți, Rucșinu, Cipănosu, Rașcov, Stăuceni, Dolineni, Forosna, Șărbinița, Mălinești, Cerlina, Stălinești, Sângeru, Glinauți, Pășcăuți, Dăncăuți, Tulbureni, Hâjdău, Cruhlic, Nisfoaia, Bălcăuți, Larga, Cotiujeni, Coteala, Hlina, Hilăvățul, Balasânești, Caracușeni, Tabani, Marcăuți, Rătunda, Târnova, Trinca, Corjăuți, Fetești, Burlănești, Hurghinești, Briceni, Teredna, Purceleanca, Zabriceni, Beșânăuți, Chelmeneț, Burduvu, Volcinețu, Nouăsulița de Jos, Enăuți, Selișteș, Șăbutinița, Vitreanca, Mihalcău, Belousovca, Cobâlceni, Sărbiceni, Romancăuți, Caracău, Hrubna, Hrimancauți, Văscăuți, Bolboaca, Tribisăuți, Cipiliuți, Hincăuți, Corâstăuți, Hădărăuți, Ocnița, Clocușna, Văzdăuți, Săcureni, Mândâcăuți; *câșlele:* Neujimova, Bechir, Sali, Zalena, Jamjiu; *cătunele:* Tiurtiului, Hrămești[8].

Caracteristica generală a statisticii ruse din 1820

Chiar de la început urmează să constatăm că la sfârșitul anilor ’20 ai secolului trecut, statistica la care ne referim, dar pentru ținutul Orhei, a fost depistată, studiată și publicată de cercetătorul român Constantin N. Tomescu. Lucrând asupra editării primei catagrafii, alcătuită în Basarabia sub stăpânirea rusească la 1817 (editând datele cu referire la ținuturile Hotin și Soroca), și căutând în fondurile Arhivei Statului din Chișinău datele pentru ținutul Iași, C. Tomescu a dat întâmplător „peste alt ținut și din alt an, sub titlul *Statistăceasca știință a ținutului Orheiului. 1820 anul*, o condică în folio, cu 445 file, scrise pe ambele fețe”, pe care o publică în 1929-1930 în *Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău*[9]. Analizând catagrafia de la 1820 pentru ținutul Orhei, C.Tomescu constată că informațiile din această catagrafie, alcătuită după trei ani de la cea din 1817, sunt mult mai bogate și prezintă un mai mare interes pentru științele istorice[10]. Dar cercetătorul nu publică integral catagrafia ținutului Orhei de la 1820 în forma inițială de tabel, prevăzută de instituțiile imperiale ruse, dar o expune în formă simplă de text, iar compartimentul „Așăzatul norodului”, „nu-l transcrie cu toate știrile de amănunt, dar lasă la o parte împărțirea sufletelor pe 6 etăți și ia doar numărul lor total”[11]. Însă pentru a prezenta forma inițială a documentului (conținutul tabelului), totuși transcrie în întregime datele statistice pentru târgușorul Hâncești în formă de text, și nu de tabel, cum era documentul în original.

[8] ANRM, F. 3, inv. 1, d. 28, f. 29 verso-33.

[9] Constantin N. Tomescu, *99 sate din ținutul Orheiului la 1820* // Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău, Chișinău, 1929, vol. XIX, p. 316-168; Idem. *Catagrafia Basarabiei la 1820. 132 sate din ținutul Orheiului*, Chișinău,1930, p. 1-56.

[10] Constantin N. Tomescu, *99 sate din ținutul Orheiului la 1820*, p. 316.

[11] *Ibidem*.

Deși documentul a fost publicat la începutul anilor ’30 ai secolului trecut, puțini cercetători au pus în circuitul științific datele acestei importante statistici. Ea nu se regăsește în lucrările de sinteză scrise privind istoria modernă a Basarabiei. Doar informații sumare întâlnim în unele lucrări dedicate istoriei locale, atunci când autorii s-au referit la un sat sau altul din ținutul Orhei.

În fondul Guvernului Regional al Basarabiei din Arhiva Națională a Republicii Moldova (F. 5, inv. 2, d. 398, p. I-III, f. 1-522) s-au mai păstrat date similare cu referire la ținutul Hotin, perfectate după aceeași modalitate ca datele pentru ținutul Orhei și datate cu același an 1820 (deși din titlul dosarului nu se poate constata acest lucru, din lipsa lui), nedepistate, la timpul său, de Constantin N. Tomescu, dar nici de alți cercetători. Ele includ trei volume și conțin date importante pentru 145 de sate din ținutul Hotin.

Pe parcursul mai multor ani statistica pentru ținutul Hotin de la 1820 a rămas necunoscută pentru mulți cercetători, iar cei care au descoperit-o nu s-au încumetat s-o pună în circuitul științific. Motive pentru aceasta sunt mai multe: ***1.*** documentul la care ne referim se află într-o stare destul de rea: pe unele file textul abia se mai poate citi din cauza calității proaste a cernelii, care pe parcursul anilor a mai pierdut din culoare; ***2.*** textul se citește cu greu din cauza caligrafiei neglijente, în multe locuri cifrele și literele abia de se mai observă și cu greu pot fi descifrate; ***3.*** scris de mai multe persoane, textul nu respectă aceeași ordine de întocmire a documentului pentru toate satele. Pentru o parte din sate nu s-a ținut cont de numărul total de gospodării, familii și burlaci și documentul începe cu enumerarea persoanelor de sex masculin și de sex feminin; pentru unele sate datele cu referire la persoanele de sex masculin conform categoriei de vârstă nu corespund cu numărul total de persoane de sex masculin; apar confuzii și la determinarea numărului de persoane de sex feminin: văduve, fete și neveste; ***4.*** rămâne neclar și ultimul compartiment dedicat populației: „fete și neveste” („*девок невест*”), care, de multe ori, ca în cazul compartimentării persoanelor de sex masculin pe vârste, nu corespunde cu numărul persoanelor de sex feminin din compartimentul persoane de sex masculin și persoane de sex feminin.

Trebuie să constatăm că statistica respectivă a fost depistată, la timpul său, de cercetătorul V. Zelenciuk, dar care, din greșeală, o datează cu recensământul din 1817[12]. Analizând detaliat textul statisticii, constatăm că ea a fost alcătuită la 1820 și nicidecum la 1817. Spre exemplu, în descrierea satului Sauca, citim că „în 1817, 1818 și 1819 moșia satului a fost dată în arendă pentru o sumă de 260 de lei, iar în anul curent, 1820, a fost arendată de șleahticul Mihail Holski pentru o sumă de 2800 de lei”[13]. Asemenea informații găsim și cu referire la alte sate (*a se vedea*, spre exemplu, satul Burduvu[14]).

[12] В.С. Зеленчук, *Население Бессарабии и Поднестровья в XIX в.,* Кишинев, 1979, с. 8; В.С. Зеленчук, Ю.В. Попович, *Население Хотинского уезда в XIX в.* // Этнография и искусство Молдавии, Кишинев, 1972, с. 1-12.

[13] ANRM, F. 5, inv. 2, d. 398, p. III, f. 383.

[14] *Ibidem*, p. I, f. 113 verso, 119.

Despre modalitatea perfectării statisticii de la 1820 pentru ținutul Hotin nu dispunem de informații concrete. Știm cu certitudine că datele au fost prezentate de isprăvnicia ținutului Hotin Guvernului Regional al Basarabiei, probabil la insistența administrației imperiale ruse sau a celei regionale. Materialul, cum se constată lesne din lecturarea lui, oferă informații prețioase pentru cunoașterea detaliată a situației ținutului Hotin la 1820. Statistica stabilea cu o mare exactitate și rigurozitate numărul familiilor de contribuabili la data efectuării statisticii și conținea informații detaliate despre numărul total de persoane de sex masculin și de sex feminin din fiecare localitate, inclusiv de sex masculin conform categoriei de vârstă: până la 7 ani; de la 7 până la 12 ani; de la 12 până la 18 ani; de la 18 până la 36 de ani; de la 36 până la 46 de ani; de la 46 de ani până la bătrânețe. Statistica conține și un compartiment special al persoanelor de sex feminin ce includea: văduve și fete și neveste. Alte compartimente ale statisticii includeau: anul când satul a fost populat sau și-a schimbat locul, conform informațiilor deținute de locuitorii localității (cu această informație începe tabelul); componența etnică și socială, numărul populației; informații despre biserica din localitate; numărul caselor de lemn ce aparțin statului și al celor din lut și nuiele, bordeielor ce aparțin locuitorilor; numărul morilor și cârciumilor; starea economică a locuitorilor; modalitatea de administrare a satului (de proprietar sau dat în concesiune) etc.

Caracteristica celor opt compartimente ale statisticii constituie următorul tablou[15]:

I. Populația: ***1.*** numărul total de gospodării (care, cu regret, nu a fost completat pentru toate satele, cum constatam anterior); ***2.*** burlaci (care, cu regret, nu a fost completat pentru toate satele); ***3.*** numărul total de persoane (familii, sex masculin și sex feminin); ***4.*** numărul de persoane de sex masculin conform vârstei (până la 7 ani; de la 7 până la 12 ani; 12-18 ani, căsătoriți și holtei; 18-36 ani, căsătoriți, holtei, văduvi; de la 46 până la bătrânețe, căsătoriți, holtei, văduvi) și de sex feminin (văduve și fete și neveste); ***5.*** numărul de meșteșugari și industriași, cu specificarea etniei[16]; ***6.*** locul procurării materiei prime, modalitatea de comercializare a produselor și valoarea câștigului.

II. Numărul construcțiilor și lucrurilor casnice: ***1.*** mănăstiri; ***2.*** biserici (din piatră, lemn și nuiele); ***3.*** clădiri/case ce aparțineau statului (piatră, lemn, nuiele); ***4.*** case particulare (piatră, lemn, nuiele); ***5.*** prăvălii (din piatră și lemn); ***6.*** cârciumi; ***7.*** beciuri (din piatră și lemn); ***8.*** magazine (din piatră și lemn); **9.** mori (de apă, vânt); ***10.*** băi comerciale; ***11.*** școli; ***12.*** fierării; ***13.*** spitale; ***14.*** fabrici și uzine (postav, pânză, covoare, cărămidă, var, lumânări, săpun); ***15.*** cui aparțin fabricile și uzinele, ce produse produc anual și în ce cantitate, modalitatea producerii acestor produse, de unde se procură materia primă și valoarea produselor confecționate.

[15] *Ibidem*, p. I-III, f. 1 verso-522.

[16] Prin noțiunea de ***etnie*** subînțelegem un grup sau o comunitate de oameni cu identitate culturală omogenă.

III. Despre creșterea vitelor: ***1.*** Numărul de oi; ***2.*** vite cornute (bivoli, vaci, boi, vite cornute mici); ***3.*** Ovine; ***4.*** porcine; ***5.*** măgari; ***6.*** a explica câte animale are: un țăran înstărit, un țăran mijlocaș și un țăran sărac; ***7.*** unde anual se expediază animalele pentru comercializare și la ce preț. De evidențiat dacă sunt mânate animale la iernat și pășunat din alte localități și cât plătesc proprietarii pentru aceasta și care este venitul statului.

IV. Despre albinărit: ***1.*** numărul de stupi de albine; ***2.*** cantitatea de ceară (în funți și puduri); ***3.*** de specificat cui aparțin stupii de albine și unde este comercializată mierea și ceara.

V. Despre vii și livezi: ***1.*** numărul de vii și livezi (pe plantațiile de stat și particulare); ***2.*** cantitatea de vedre de vin obținută (pe plantațiile de stat și particulare); ***3.*** cantitatea de fructe obținută (pe plantațiile de stat și particulare); ***4.*** unde este comercializat vinul și fructele, la ce prețuri, ce venit are statul din aceasta.

VI. Despre pescuit: ***1.*** de explicat dacă locuitorii se ocupă cu pescuitul și unde în ținut sunt pescătorii; ***2.*** dacă se dau în arendă persoanelor particulare și la ce preț; ***3.*** ce fel de pește se prinde și de dat apreciere calității lui, în special icrelor roșii; ***4.*** unde se comercializează peștele și la ce preț.

VII. Despre vânat: ***1.*** de specificat ce fel de păsări și animale se vânează.

VIII. Despre cultivarea și recoltarea cerealelor: ***1.*** de specificat separat culturile de toamnă și primăvară (grâu, orz, ovăz, secară, hrișcă, mei, porumb, mazăre, cânepă, in, fasole, linte, bob etc.) și ce recoltă se obține; ***2.*** de evidențiat cantitatea de cereale predestinată pentru comercializare, unde se comercializează și la ce preț; ***3.*** câte stoguri de fân se obțin anual în fiecare sat și cătun; ***4.*** de lămurit ce feluri de comerț se practică și care sunt avantajele lui; de arătat ce porturi și debarcadere sunt și unde acestea se află; ***5.*** de arătat pentru ce sumă de bani a fost dată în arendă în anii 1817 și 1818 persoanelor particulare proprietatea satului, cătunului și câșlei; ***6.*** de evidențiat tipurile de prestații încasate de la populație și în ce măsură populația participă la repararea podurilor, drumurilor, transportarea arestanților etc.; ***7.*** de arătat unde se extrage piatra și varul și la ce preț se comercializează.

Specificarea acestor compartimente ale statisticii denotă faptul că administrația imperială avea deja o experiență destul de bogată în efectuarea unor asemenea evidențe, care includea un volum destul de mare de subiecte ce, de fapt, urmau să includă întreaga informație despre starea umană și economică a gospodăriilor țărănești și moșierești și nu numai. Aceste informații erau de o necesitate vitală pentru instituțiile imperiale antrenate des în confruntări militare în Balcani, iar Basarabia ca teritoriu limitrof, „spate al frontului", urma să asigure armata rusă de ocupație cu toate cele necesare.

Imperfecțiunea statisticii ruse din 1820

Un moment dificil în analiza acestui document îl constituie faptul că statistica conține informații doar pentru 145 de localități rurale. Lipsesc informațiile pentru **73 de localități**, inclusiv orașul Hotin și unele târguri.

Statistica de la 1820 pentru ținutul Hotin nu conține informații pentru mai multe localități: **5 localități** din ținutul Soroca: *târgul* Otaci, *satele:* Arionești, Trăisteni, Horodiciu; **3 cătune** din ținutul Iași: Chetroșica, Golăești și Șofrâncani; **76 localități** rămase în ținutul Hotin: *orașul* Hotin, *târgul* Lipcani; *satele:* Balamuteuca, Bârlădeni, Bârnova de Jos, Bocicăuți, Bolboaca, Caracău, Cipănosu, Cipiliuți, Clișcăuți, Clocușna, Cobâlceni, Corâstăuți, Cormani, Coteala, Cotiujeni, Culișeuca, Cupcini, Dăncăuți, Dânjeni, Gheorgheuți, Glinauți, Grozănița, Hădărăuți, Horodiște, Hrimancăuți, Hrubna, Lipnic, Lomacinița, Malinița, Mândâcăuți, Mihalășeni, Mihalcău, Mihoreni, Nădăbăuți, Năslavcea, Niporotova, Ocnița, Ojovu, Onutu, Otaci, Parcova, Paustova, Pălade, Perebiicăuți, Pociumbăuți, Pociumbeni, Poiana, Prihorodu, Purceleanca, Raşcov, Răsteu, Rohotinu, Romancăuți, Rucșinu, Ruseni, Săcureni, Săncăuți, Șărbaca, Șărbinița, Șilăuți, Șirăuții de Jos, Tribisăuți, Vasâlău, Vascăuți, Văzdăuți, Vitreanca, Voloșcovu, Zabriceni, Zarujăni; *câșlele:* Bechir, Jamjiu, Sali și Zalena și cătunul Tiurtiului.

În plus, din statistica celor 145 de localități din ținutul Hotin de la 1820, în lista satelor conform împărțirii administrativ-teritoriale din 1818 nu se regăsesc localitățile: Plop, Țaul, Chesolu Mare, Chesolu Mic, Crișcăuți, Irstov, Comarov, Negureni, Dinăuți, Samovo, Brânzeni, Reunești, Rughi de Jos, mănăstirea de călugări Rugi, Ciolac și Medveja.

Cercetări mai detaliate arată că, de fapt, lipsesc datele pentru 3 ocoale: **Nistrul de Jos, cu 22 de localități** (Carlacău, Romancăuți, Șărbunița, Cormani, Culișăuca, Vitreanca, Mihalcău, Niporotova, Lomacinița, Ojovul, Vasăleu, Culișăuca sau Belousovca, Sărbiceni, Cobălceni, Secureni, Voloșcovul, Năslavce, Bârnova (de Jos), Lipnicul, Paustova, Clocușna, Gvozdăuți), **Ciuhur, cu 25 de localități** (Hrimancăuți, Hrubna, Văscăuți, Tribisăuți, Corestăuți, Cipiliuți, Hincăuți, Purceleanca, Zabriceni, *câșla* Chiurtului, Pociumbeni, Pociumbăuți, *câșla lui* Bechir, Cupcini, Parcova, Rusăni, Pălade, Bârlădeanu, Hrenăuți, Mihălășeni, Dănjeni, Bulboaca, Hădărăuți, Ocnița, Măndăcăuți), și **ocolul Raşcov, cu 21 de localități** (Nădăbăuți, Rucșănul, Gheorgheuți, Cipănosul, Șirăuți (*de Sus*), Zarujăni, Clișcăuți, Poiana, Malinița, Șilăuți, Bocicăuți, Grozănița, Colincăuți, Rujavnița, Balamuteuca, Onutu, Rohutin, Raşcovul, Prihorod, Otaci, Piribicăuții)[17].

Și datele cu referire la celelalte ocoale nu sunt complete. Spre exemplu, în ocolul de Mijloc lipsesc datele pentru satele Coteala, Cotiujeni și *câșla* Giamgiului, în schimb dispunem de informație pentru satul Medveja; în ocolul Ghilavățul lipsesc datele pentru satele Hâjdău și Bălcăuții de Sus, în schimb dispunem de informație pentru satele Beleuți și Dinăuți; în ocolul Movilău dispunem de informație pentru satele Moșana, Rughi de Sus, Rugi de Jos și mănăstirea de călugări Rugi, care lipsesc în statistica din octombrie 1820.

[17] *A se vedea*, spre exemplu, lista cu indicarea în câte părți (ocoale) se împarte ținutul Hotin, câte sate și câți locuitori (gospodării) se află în fiecare ocol și cine este vornicul satului, datată cu luna octombrie 1820 (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 716, p. III, f. 317-337).

Este greu de explicat această necoincidență și lipsă de informații pentru cele trei ocoale (Nistrul de Jos, Ciuhur și Rașcov) ale ținutului Hotin. Reieșind din considerentul că dosarul ce conține informația despre cele 145 de sate din ținutul Hotin, datat cu anul 1820, este alcătuit din 3 părți, putem presupune că o parte din acest dosar, și anume partea a 4-a, s-ar fi pierdut sau, în cel mai rău caz, nu a fost prezentată de ocolașii acestor ținuturi, ceea ce este puțin probabil. Lipsa unor sate incluse în ocoale sau prezența altor sate ce nu sunt incluse în listele ocoalelor din ținutul Hotin este greu de explicat.

În pofida faptului că statistica de la 1820 conține informații doar pentru 145 de localități din ținutul Hotin (fără localitățile din ocoalele Nistrul de Jos, Ciuhur și Rașcov, orașul Hotin și târgul Briceni), ea prezintă un interes deosebit atât pentru studierea schimbărilor demografice produse în primii 10 ani după anexarea teritoriului dintre Prut și Nistru la Imperiul Rus, cât și pentru studierea situației etnice, sociale și economice a ținutului în general.

Statistica de la 1820 demonstrează că cea mai mare parte a populației ținutului Hotin era populație autohtonă, ca și în întreaga Basarabie, care s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul în care trăiește și, la momentul perfectării statisticii, are rădăcini străvechi pe acest teritoriu și valori comune, cum ar fi originea etnică, limba, credința, tradițiile, datinile etc. Și documentele de epocă, emise de administrația locală din Basarabia în primii ani după anexarea ei la Imperiul Rus, atestă proveniența autohtonă a majorității covârșitoare a populației Basarabiei. Serdăria Orhei scria, spre exemplu, într-un raport din 26 iulie 1816 președintelui Comitetului Provizoriu al Basarabiei, guvernatorului de Ekaterinoslav, I.H. Kalagheorghe: „Niamuri di oameni să află în țănutul acesta ce mai multă parti di nație moldovenească, *care sănt adivărați lăcuitori de aicea statorniciți* (subl. n.)”[18], după care urmează veneticii: rușii, sârbii, armenii, lipovenii, țiganii și jidovii.

Situația demografică a ținutului Hotin conform datelor statisticii din 1820

Statistica populației din 1820 a înregistrat în cele 145 de sate din ținutul Hotin 6651 de gospodării, 490 de burlaci și 7141 de familii. Cu regret, datele statisticii nu conțin informații de acest fel pentru 53 de sate sau 36,5% din numărul total de sate înregistrate la 1820. Cât privește numărul total al populației, inclusiv persoane de sex masculin și persoane de sex feminin datele statisticii conțin informații pentru toate cele 145 de localități din ținutul Hotin și reflectă veridic situația la momentul perfectării acestei statistici a populației. Statistica înregistrează un număr total de 56129 persoane, inclusiv 29346 (52,3%) persoane de sex masculin și 26783 (47,7%) persoane de sex feminin. Deci, datele prezentate atestă o prevalare, deși neesențială, a populației de sex masculin, față de populația de sex feminin.

Prezintă interes repartizarea populației conform vârstei: persoane de sex masculin – până la 7 ani, de la 7 până la 12 ani, 12-18 ani – căsătoriți și holtei,

[18] ANRM, F. 4, inv. 1, d. 44, p. I, f. 137-137 verso.

18-36 ani – căsătoriți, holtei, văduvi, de la 46 până la bătrânețe – căsătoriți, holtei, văduvi și persoane de sex feminin – văduve și fete și neveste. Aceste date ne permit să constatăm că la 1820, în ținutul Hotin erau înregistrați 10593 (22,7%) *de copii până la 12 ani* (6975/65,6% – până la 7 ani și 3648/34,4% – de la 7 până la 12 ani), 3451 (7,2%) *de adolescenți între 12 și 18 ani* (75/2,2% – căsătoriți și 3376/97,8% – holtei), 11502/24% *persoane mature între 18 și 46 de ani* (*între 18 și 36 de ani*: 4397 de bărbați căsătoriți, 2904 holtei și 128 de văduvi; *între 36 și 46 de ani*: 3663 de bărbați căsătoriți, 177 de holtei și 232 de văduvi; *între 46 de ani și până la bătrânețe*: 3493 de bărbați căsătoriți, 94 de holtei și 301 văduvi). În plus, datele statisticii atestă 18510 (38,6%) persoane de sex feminin, inclusiv 829 (4,5%) de văduve și 17681 (95,5%) de fete și neveste.

Analiza acestor date ne permite să constatăm că din numărul total de 11553 de căsătoriți, 1491 (12,9%) erau văduvi (bărbați și femei): 662 (44,4%) de văduvi, 829 (55,6%) de văduve.

Prezintă interes raportul dintre copii minori (*până la 12 ani*) și adolescenți (*între 12 și 18 ani*). Din 10593 de copii minori înregistrați de statistica din 1820, 6945 (14,5%) de persoane se încadrau în vârsta până la 7 ani și 3648 (7,6%) de persoane – între 7 și 12 ani. Copiii și adolescenții numărau 14044 de persoane, ceea ce constituia 29,3% din numărul total al populației.

Pentru a putea pune în discuție problema enunțată în titlul studiului, la început, să facem o caracteristică succintă a nobilimii ca sare socială.

Caracteristica generală a nobilimii din Basarabia

În Imperiul Rus starea socială cea mai privilegiată și ierarhic superioară era nobilimea/dvorenimea. Ea se împărțea în două categorii distincte: *de viță* și *personală*. *Nobilimea de neam* era alcătuită din șase categorii de bază, iar fiecărei categorii îi corespundea o parte specială din *Cartea genealogică gubernială*: în *prima parte* intrau persoanele cu titlu de nobil acordat prin dispoziția personală a suveranului; în *a 2-a parte* – persoanele care au dobândit acest titlu grație serviciului militar; în *a 3-a parte* – persoanele cărora le-a fost acordat titlul de nobil datorită serviciului civil; în *a 4-a parte* – nobilii străini care au trecut în supușenia Rusiei; în *a 5-a parte* – nobilii titulari; în *a 6-a parte* – vechile neamuri nobiliare. Deosebiri esențiale în drepturi și obligații între aceste șase categorii nu erau, cu excepția unor privilegii mai mari pentru categoriile a 5-a și a 6-a. Femeile din categoriile sociale nearistocratice, căsătorindu-se cu nobili, căpătau în mod automat toate drepturile soțului, iar fetele de nobili, în cazul căsătoriei cu nenobili, își păstrau drepturile. Nobilii de viță beneficiau de toate privilegiile: dispuneau de dreptul de a constitui corporații și de a ocupa cele mau înalte funcții în instituțiile de stat.

F.F. Wighel, scriitor și memorialist de epocă, în renumitul său eseu – de fapt, un pamflet, o satiră sarcastică la adresa societății basarabene – simplifică această compartimentare a nobilimii, dându-i o apreciere mai mult prin prisma intrigilor politice care aveau loc în Basarabia la acel moment. Autorul scrie că în timpul

alegerilor în Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia în 1818, nobilimea s-a împărțit în trei grupări sau partide: ***1.*** gruparea boierilor moldoveni de viță, ce dispuneau de mari proprietăți funciare și influențe; ***2.*** gruparea persoanelor care s-au îmbogățit în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812 și a celor care, fiind în serviciul rus, au obținut diferite funcții și dețineau deja funcții în sistemul administrativ al Basarabiei; ***3.*** foștii clienți, ieșiți din rândurile mazililor și ruptașilor, care după anexarea Basarabiei la Imperiul Rus au fost înscriși în „Cartea de aur a nobilimii"[19]. Wighel scrie că categoria a doua a nobilimii o disprețuia, dar o proteja pe cea de a treia, iar prima le ura și le disprețuia pe ambele, între aceste trei categorii ale nobilimii au apărut mari divergențe, care au ieșit la suprafață, cu deosebită putere și intensitate, în timpul alegerilor nobiliare din 1818, pentru înscrierea în registrele genealogice ale nobilimii[20].

Titlul de *nobil personal* a fost instituit pe timpul lui Petru I. Nobilimii din această categorie nu aveau dreptul de a forma organizații corporative, nu participau în cadrul autoadministrării nobiliare și nu se bucurau de drepturile și privilegiile pe care le aveau nobilii de viță. Titlul de nobil personal nu putea fi transmis prin ereditate, nu dădea dreptul de a moșteni moșiile părinților împreună cu țăranii aflați pe aceste pământuri, nu acorda dreptul să se înscrie în societăți nobiliare și să participe la adunările nobiliare. Începând cu 1832, copiii de nobili personali au primit drepturi onorabile cetățenești de moștenire. Până în 1845 titlul de nobil personal îl primeau toți funcționarii care aveau gradul XIV-IX potrivit „Condicii rangurilor", adoptată în 1722 de Petru cel Mare. În cazul în care bunelul sau tatăl erau înscriși în categoria nobililor personali, atunci urmașii, la atingerea majoratului (17 ani) și dacă dețineau o slujbă, puteau pretinde la titlul de nobil personal. Începând cu 1845, titlul de nobil personal îl primeau toți funcționarii de clasele XIV-IX, încadrați în serviciul militar, și cei de clasele IX-VI, încadrați în serviciul civil; din 1856 – de clasele VIII-VII și, respectiv, de clasele VIII-V[21].

Spre deosebire de nobilimea din Europa de Vest, care deținea o deplină libertate de acțiuni în raport cu regalitatea, nobilimea (dvorenimea) rusă se caracteriza, din contra, printr-o dependență totală de Putere, oglindită de funcție, ca element definitoriu. Nu *proprietatea*, ci *serviciul* era semnul distinctiv al nobleței în Rusia, toți cei care „serveau" fiind socotiți a o poseda[22].

În Basarabia, starea socială superioară era constituită de boierii care au acceptat supușenia Rusiei. Pentru a nu-și pierde privilegiile de care se bucurau până la 1812, aceștia s-au arătat a fi loiali față de oficialitățile țariste, care au profitat de această loialitate în procesul de includere a Basarabiei în sistemul economic

[19] Ф.Ф. Вигель, *Замечания на нынешнее состояние Бессарабии. Писано в октябре 1823 года*, М., 1892, с. 11.

[20] *Ibidem,* p. 279.

[21] Ф.М. Лурье, *Российская история и культура в таблицах*, СПб., 1998, с. 227.

[22] Alexandru-Florin Platon, *Geneza burgheziei în Principatele Române (a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – prima jumătate a secolului al XIX-lea). Preliminariile unei istorii*, Iași, 1997, p. 247.

și politic al Imperiului Rus. Boierii au fost cooptați în rândurile nobilimii ruse, fiindu-le acordate aceleași drepturi și privilegii de care beneficia această stare socială în guberniile interne ruse. Drept consecință, boierimea basarabeană, reprezentând elita aristocratică locală, a devenit un important suport socio-politic al regimului țarist în provincie.

Potrivit Regulamentului organizării administrative a regiunii Basarabia din 1818, „nobililor (boierilor – *V.T.*) li se acordă în egală măsură drepturile și privilegiile ce le sunt acordate nobilimii ruse, cu păstrarea concomitentă a privilegiilor vechi moldovenești. Drepturile personale ale nobilimii din regiunea Basarabia, în același rând proprietatea mobiliară și cea imobiliară, precum și țiganii se confirmă a fi proprietatea lor pe veci, în baza hrisoavelor și documentelor, inclusiv a legilor ce confirmă această proprietate”[23].

Profitând de privilegiile acordate, nobilimea era principalul susținător al Imperiului. Cum constată istoricul englez Geoffrey Alan Hosking, „ea purta hainele Imperiului și vorbea limba acestuia”[24].

Instituția nobiliară a fost introdusă în Basarabia în 1821, potrivit prevederii stipulate în Regulamentul organizării administrative a Basarabiei din 1818, când, prin intermediul Comisiei constituite pentru examinarea dovezilor referitoare la noblețe, boierii stabiliți în provincia anexată au fost cooptați în rândurile nobilimii imperiale, acordându-li-se aceleași drepturi și privilegii. Comisia respectivă a înscris în registrul genealogic nobiliar al Basarabiei 102 familii[25]. Gheorghe Bezviconi însă, publicând actele doveditoare prezentate Comisiei, a enumerat 100 de familii cărora le-a fost conferit titlul de nobil[26]. Ulterior, Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia a satisfăcut doleanța de acordare a titlului de nobil unui număr considerabil de persoane. O altă situație s-a creat însă începând cu anul 1845, când a intrat în vigoare un nou regulament cu privire la conferirea titlului de nobil. Din cauza rigorii exigențelor impuse prin el, multor deținători ai titlului de nobil nu le-a fost confirmată apartenența la treapta nobiliară de către Departamentul de Heraldică al Senatului Guvernant al Rusiei. Bunăoară, lista nobililor incluși în registrul genealogic al Basarabiei până la data de 1 ianuarie 1911 cuprinde numele doar a 65 de neamuri din cele 102 (100) acceptate în 1821[27]. Pentru alții procedura de confirmare a deciziilor Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia a durat ani în șir. Prin urmare, deoarece au existat condiții inegale de recunoaștere a nobleței până la 1845 și după acest an, este complicat de a compara cifrele referitoare la nobilimea din cele două perioade, segmentate de anul 1845. Există și o altă problemă în acest context. Persoanele neconfirmate în cali-

[23] *Устав образования Бессарабской области 1818 г.*, Кишинев, 1818, предисловие, с. 17.
[24] G. Hosking, *Rusia. Popor și imperiu. 1552-1917*, Iași, 2001, p. 117.
[25] А.Н. Крупенский, *Краткий очерк о бессарабском дворянстве. 1812-1912*, СПб., 1912, p. 17; Gh. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, București, 1940, p. 25.
[26] Gh. Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, p. 25.
[27] А.Н. Крупенский, *Краткий очерк о бессарабском дворянстве. 1812-1912*, с. 49-64.

tate de nobili și-au păstrat titlul nobiliar, în mod neoficial, și în continuare, ceea ce, de bună seamă, și-a lăsat amprenta asupra datelor statistice. Drept exemplu servesc registrele parohiale de stare civilă, în care unele persoane, nefiind nobili, sunt înscrise cu acest titlu.

Deși prin ocupații majoritatea nobililor erau legați de proprietățile funciare ce le dețineau, o parte dintre ei locuiau în orașe, permanent ori temporar, mai ales în Chișinău, având funcții în administrația centrală a provinciei și în cea județeană sau fiind atrași de viața citadină.

Izvoarele de epocă atestă că țarismul a căutat să întărească prin intermediul aparatului administrativ de stat orânduirea existentă, să-și consolideze sprijinul social pe seama boierilor, stărilor sociale privilegiate și coloniștilor din regiune, ținând cont concomitent de specificul regiunii. Avea dreptate consulul austriac la Iași, Duldner, care scria, la 23 august 1810, cabinetului din Viena că „starea de anarhie care domnește în această țară, în care mulți din boieri găsesc mulțămirea lăcomiei lor, urmează și pare să fie nu numai tolerată, dar chiar bine văzută de politica rusească, în scop probabil de a câștiga pe boierii cei mari pentru politica Rusiei”[28].

A.D. Xenopol observă că în timpul războiului ruso-turc din 1806-1812, odată cu ocuparea Principatelor Române de armata rusă și instituirea postului de președinte în Divanele Principatelor, administrația rusă „făcuse pe un număr însămnat de locuitori, cu deosebire din Moldova, să se pună sub protecția rusească, și consulii ruseşti se folosise de împrejurare, spre a face averi însemnate din neguțitoria acestei protecții. Așa consulul din București adunase o avere de vreo 300000 de lei. De îndată ce Țările Române reintră sub oblăduirea turcească, Poarta luă măsuri energice pentru a desființa atare încălcare a rivalei sale, ordonând sechestrul asupra averii tuturor supușilor săi care adoptaseră protecția rusească. Asemenea măsură readuse o sumă de oameni la prima lor stare, de raiale otomane”[29].

Conform prevederilor articolului VII al Tratatului de pace de la București din 1812, locuitorii de pe ambele maluri ale Prutului urmau, până în anul 1814, să decidă în supușenia cărui stat vor rămâne. În cazul în care alegeau de a rămâne în continuare supuși moldoveni, prevederile acestui articol stabileau ca în termen de 18 luni de la ratificarea tratatului[30] să renunțe la bunurile pe care le-au stăpânit pe teritoriul noii provincii anexate de Rusia, adică să se desfacă de ele prin vânzare, schimb, arendă etc. Ca rezultat, pe parcursul acestei perioade de timp a început un proces complex și de durată de schimburi de moșii, care, în condițiile termenului stabilit de tratat de 18 luni de la ratificare, i-a impus pe unii proprietari să renunțe la proprietățile funciare în schimbul unor sume modice sau chiar să facă schimb

[28] *Apud:* Radu Rosetti, *Acțiunea politicii ruseşti în Țările Române povestită de organele oficiale franceze.* Ediția a II-a, București, 1914, p. 41.

[29] A.D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană. Ediția a III-a. Vol. X: Istoria Țărilor Române de la Pacea de la București până la răsturnarea fanarioților (1812-1821)*, București, p. 16.

[30] *Договоры России с Востоком. Политические и торговые.* Собрал и издал Т. Юзефовичь, СПб.: Типография О.И. Баста, 1869, с. 52-53.

cu moșii cu o valoare sub cea reală. Unele familii boierești au rămas în Principatul Moldovei, lăsând în teritoriul anexat reprezentanți pentru a administra aceste proprietăți funciare[31]. Schimbul de moșii a fost cauzat, cum constată ilustrul istoric A.D. Xenopol, și de faptul că „se răspândise vestea între boierii acei ce trecuse pe timpul Rușilor în partea lor, că i-ar aștepta soarta Moruzeștilor, și că domnul Calimah aducea cu el firmanul pentru a lor descăpățînare. Cei mai mulți se desțărară, parte din ei prefăcându-se a călători prin Europa apuseană, parte căutând pe față o scăpare în Rusia"[32]. A.D. Xenopol scrie în această privință că acei boieri care nu puteau să-și înstrăineze în pagubă moșiile preferă „să se despartă fiii de părinți, frații și alte rudenii, trecând unii la acele de peste Prut, iar alții rămânând dincoace"[33].

Dumitru C. Moruzi, care a cunoscut personal asemenea familii de nobili din Basarabia ca Andrieș, Bodescu, Bantoș, Cantacuzino, Catargiu, Catacazi, Crupenschi, Cazimir, Cușu, Ciolac, Calmuțki, Crușovanu, Cuțilă, Caso, Cafegi, Dabija, Dicescu, Donici, Frunzetea, Gafenco, Glavcea, Gusti, Hăjdău, Harting, Keșku, Kiriak, Leonard, Leondariu, Lazo, Mazaraki, Melega, Moraru, Nacu, Roseti, Rusu, Rali (Arbore), Râșcanu, Scrivanu, Sinnescu, Teodosiu, Tomuleț, Vrabie, Zota ș.a., scria în această privință că boierii moldoveni „aveau întinse moșii peste Prut, dar nu trăiau pe ele, ci le arendau, având reședințele lor în Iași sau în interiorul țării. Puțini, foarte puțini din ei, după ce s-a închis Prutul, legați de interese politice sau materiale, se strămutară la Chișinău. Ceilalți urmară a-și arenda moșiile pe la mici boiernași, pe la greci, armeni, bulgari"[34]. Dumitru C. Moruzi constată și alt proces: „Aceștia, cu încetul și treptat, cumpărară de la boierii mari moșii întinse, apoi, prin stăruințe, căpătară și hrisoave de boierie, cari mai cu seamă în timpul căimăcămiilor se cumpărau cu bani peșin. Odată hrisovul în giubea, se întorceau noii boieri în Basarabia și se înscriau în cartea de aur a dvoreanstvei (nobilimii – *V.T.*)"[35]. Moruzi mai scrie că, cu câteva excepții, nobilii basarabeni „se făleau de a fi boieri moldoveni, vorbind între ei românește, trăind românește în casele lor și fălindu-se cu neamul și obârșia"[36].

Totuși, noul regim de dominație i-a făcut pe mulți boieri să se schimbe. Despre aceasta spunea destul de argumentat Nicolae Iorga în cuvântarea ținută în București la 16 mai 1912, cu prilejul comemorării pierderii Basarabiei: „Fără conștiință era clasa boierească a Moldovei din anul 1812, călcând astfel datoria oricărei clase dominante de a cuprinde și a exprima toate amintirile, toate speranțele, tot dreptul, toată mândria și onoarea unui popor. Mulți din membrii ei, și boieri mari, au trecut Prutul pentru a se așeza sub oblăduirea Împăratului creștin, fără a-și da seama că

[31] Dumitru C. Moruzi, *Basarabia și viitorul ei. 1812-1905*, București, 1905, p. 59.
[32] A. D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană. Ediția a III-a. Vol. X: Istoria Țărilor Române de la Pacea de la București până la răsturnarea fanarioților (1812-1821)*, p. 16.
[33] *Ibidem*.
[34] Dumitru C. Moruzi, *Rușii și românii* // Scrieri. Ediție în două volume. Vol. II, Chișinău, 2014, p. 440-441.
[35] *Ibidem*, p. 441.
[36] *Ibidem*, p. 442.

rosturile de căpetenie ale unui Stat, paza liniștii și dreptății, n-au a face cu creștinătatea sau păgânătatea, ci numai cu valoarea etnică a unui popor"[37]. Marele istoric lămurește și din ce cauză a avut loc acest proces: „România nu exista, și în această jumătate de Românie care era Moldova nu se gândea nimeni că o Românie ar fi cu putință, că ea ar fi un bine pentru cei care sufereau de multe apăsări și stoarceri. Domnul dinaintea năvălirii era un grec și boierii greco-români, cu două graiuri, erau împărțiți prin aceasta chiar între două suflete naționale. Și atâta trăia în toată țara: această boierime fără ideal și fără alt simț pentru țară și pentru neam decât acel instinct elementar pe care nimic nu-l poate dezrădăcina din suflete. Le-a părut rău că au pierdut partea cea mai largă a Moldovei, bogată în ogoare, în pășune pentru vite. Le-a părut rău mai ales ca moșieri, ale căror comunicații erau să fie tăiate de acum înainte printr-un hotar. Niciun suflet nu s-a sprijinit pe amintiri, nu s-a deschis către speranțe pentru a da o luptă desperată spre care s-ar putea îndrepta astăzi recunoștința noastră pioasă. Se gândeau doar cu frică la primejdia că Moldova, micșorată după sfâșiere, să nu poată răspunde tributul către Poartă, și cereau ca ea să fie întregită cu județe muntene până la Ialomița! Și astfel azi, când avem nevoie măcar de un singur erou, un nume căruia să facem prăznuirea, *nu-l găsim*, și e nespus de dureroasă această lipsă"[38].

Recensământul populației în 1817 atestă că numărul nobililor din Basarabia, în raport cu numărul total al populației, era destul de mic. (Vezi Tabelul 1.)

Tabelul 1

Numărul populației din Basarabia, conform categoriilor sociale, în baza Recensământului populației din 1817*

Categorii sociale	Numărul total de familii	Raportul, în %	Numărul populației		Numărul total de persoane	Raportul, în %
			Sex masculin	Sex feminin		
Moșieri (nobili)	209	0,9	436	400	**836**	**0,2**
Fețe bisericești	3531	15,4	8280	8080	**16360**	**3,4**
Postelnici	177	0,8	471	414	**885**	**0,2**
Mazili și ruptași	2825	12,3	7136	6989	**14125**	**3,0**
Țărani	10549	45,9	187882	180448	**368330**	**77,4**
Orășeni**	736	3,2	26828	25887	**52715**	**11,1**
Armeni	544	2,4	430	310	**740**	**0, 2**
Evrei	4413	19,2	11355	10700	**22055**	**4,6**
Numărul total	**22984**	**100,0**	**242818**	**233228**	**476046**	**100,0**
Raportul, în %	-	-	**51,0**	**49,0**	**100,0**	-

* L.T. Boga, *Populația (etnografie și statistică)*, s.n., 1922, p. 24.

** În afară de armeni și evrei

[37] N. Iorga, *Cuvântarea ținută în București la 16 mai 1912, cu prilejul comemorării pierderii Basarabiei* // Revista română, Anul XXI, nr. 4 (82), noiembrie 2015. Iași, 2015, p. 33.

[38] *Ibidem*, p. 32.

Datele Tabelului 1 atestă că, în anul 1817, în Basarabia, erau înregistrate 476 046 de persoane, inclusiv 242 818 persoane de sex masculin (51%) și 233 228 persoane de sex feminin (49%), care alcătuia 22 984 de familii. Conform datelor Tabelului, la 1817 în Basarabia existau doar 209 (0,9%) familii boierești, care întruneau 836 de persoane (inclusiv: 436 de sex masculin și 400 de sex feminin). Respectiv, boierilor le reveneau doar 0,2% din numărul total al populației de 476 046 de persoane. Numărul redus de boieri a fost generat de faptul că, în baza stipulărilor Tratatului de pace de la București, aceștia urmau să aleagă: rămân să locuiască în Moldova și să-și piardă proprietățile în Basarabia, sau să locuiască în Basarabia și să-și păstreze moșiile pe acest teritoriu. Ca rezultat unii boieri au ales să rămână în dreapta Prutului, alții au trimis doar un reprezentant al familiei în regiunea anexată sau au dat în arendă moșiile. Toate aceste împrejurări au generat micșorarea numărului de proprietari funciari.

Numărul familiilor nobiliare a continuat să se micșoreze, în special, la înscrierea acestora în Cartea Genealogică a neamurilor nobiliare din Basarabia: în 1821 au fost confirmate doar 189 familii, iar la 1824 – doar 102 familii[39], ca ulterior numărul acestora să continue să crească, în special de pe seama celor veniți.

Tendința de descreștere, deși nesemnificativă, a numărului nobililor, comparativ cu datele recensământului din 1817, este atestată de statistica din 1828. (Vezi Tabelul 2.)

Conform statisticii, sistematizate în Tabelul 2, în Basarabia erau înregistrați 401 717 de locuitori: 117 534 (29,3%) în județul Hotin, 114 154 (28,4%) – Orhei, 102 017 (25,4%) – Iași, 39 341 (9,8%) – Bender, 20 537 (5,1%) – Akkerman și 8 134 (2%) – Ismail. Numărul de familii nobiliare nu era repartizat proporțional numărului populației. La 1828, în Basarabia erau înregistrate 718 familii de nobili, inclusiv: 200 (27,9%) de familii ce dispuneau de moșii, 159 (22,1%) – familii fără de moșii și 359 (50%) – nobili personali[40]. Cele mai multe familii de nobili erau înregistrate în județul Iași – 311 (43,3%) familii, urmat de județul Orhei – 299 (41,6%), Hotin – 54 (7,5%), Bender – 30 (4,2%), Ismail – 15 (2,1%) și Akkerman – 9 (2,1%) familii. În județul Hotin erau înregistrate 38 de familii de nobili ce dispuneau de moșii, 11 familii ce nu dispuneau de moșii și 5 familii de nobili personali. Cel mai mare număr de nobili personali este înregistrat în județele Iași (215 familii) și Orhei (110 familii).

Din acest număr de nobili cu moșii și fără de moșii din Basarabia, în baza alegerilor, erau încadrate în serviciu în diferite instituții regionale și județene doar 28 de persoane, inclusiv: în orașul Chișinău – 11 persoane, Ismail – 2 per-

[39] Ал.Крупенский, *Краткий очерк Бессарабского Дворянского Собрания*, СПб, 1912, с. 17-19; Gh.Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru (Actele Comisiei pentru cercetarea documentelor nobilimii din Basarabia la 1821, publicate de Gh. Bezviconi)*. Vol. I, București, 1940, p. 31-32.

[40] Aceleași date le întâlnim și în compartimentul introductiv al Statisticii: ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1199, f. 3.

soane, Akkerman – 3 persoane, Bender – 3 persoane, Bălți – 4 persoane, Hotin – 4 persoane și în serviciul imperial – o persoană. Restul 690 de nobili locuiau în diferite județe ale Basarabiei, 334 de nobili personali și alții locuiau în diferite orașe, ei nu au fost incluși în Cartea de aur a nobilimii și nu erau încadrați în serviciul de stat[41]. Izvorul mai confirmă că „în cadrul nobilimii din Chișinău, Ismail, Akkerman și Bender sunt dvoreni din alte gubernii care locuiesc aici, dar care nu fac parte din nobilimea basarabeană”[42].

Tabelul 2

Numărul total al populației și numărul familiilor nobiliare din Basarabia, conform statisticii oficiale din 1828*

Județele**	Numărul total de locuitori	Raportul, în %	Inclusiv:		Numărul total de nobili (familii)	Raportul, în %	Inclusiv:		
			Sex masculin	Sex feminin			Nobili ce dispun de moșii	Nobili ce nu dispun de moșii	Nobili personali
Orhei	**114154**	**28,4**	61332	52822	**299**	**41,6**	94	95	110
Ismail	**8134**	**2,0**	4247	3917	**15**	**2,1**	3	6	6
Akkerman	**20537**	**5,1**	10970	9567	**9**	**1,3**	-	5	4
Bender	**39341**	**9,8**	21399	17942	**30**	**4,2**	4	7	19
Iași	**102017**	**25,4**	52630	49387	**311**	**43,3**	61	35	215
Hotin	**117534**	**29,3**	61995	55539	**54**	**7,5**	38	11	5
Numărul total	**401717**	**100,0**	**212573**	**189174**	**718**	**100,0**	**200**	**159**	**359**
Raportul, în %	**100,0**	**-**	**52,9**	**47,1**	**100,0**	**-**	**27,9**	**22,1**	**50,0**

* ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1199, f. 63.

** Inclusiv orașele.

Statistica de la 1820 atestă prezența nobililor (fără familiile de șleahtici) în 35 de localități din ținutul Hotin: Rediul Mare, Brătușeni, Rujenița, Moșinețu, Vârnovița, Irstov/Otaci, Comarov, Hrușavețu, Selișteni, Beleuți, Stroești, Dinăuți, Șărbunița, Sângera, Forosna, Păscăuți, Cruglic, Cristinești, Dăncăuți, Tărăsăuți, Zăluceni, Samovo, Cerlina, Coteleu, Bădragi, Pererita, Terebna, Corjeuți, Lencăuți, Iarova, Balinți, Colecăuți, Bălcăuți, Bișenouți și Caracușeni. Izvorul indică în aceste localități: 12 boieri moldoveni, 8 boieri (fără a se indica originea etnică), 1 boier grec, 6 proprietari moldoveni, 1 proprietar moldovean austriac (probabil, supus austriac), 1 proprietar grec, 3 nobili (fără a se indica originea etnică), 1

41 ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1199, f. 3-3 verso.

42 *Ibidem,* f. 3.

nobil austriac, 1 posesor moldovean și o văduvă de boier, ce constituiau numeric: 20 de gospodării, 2 burlaci, 37 de familii, 243 de persoane, inclusiv 128 de sex masculin și 115 de sex feminin.

Deși izvorul nu indică întotdeauna numărul de gospodării și familii pentru toate categoriile sociale, inclusiv pentru cele de boieri, prezintă interes modalitatea de amplasare a gospodăriilor boierești în localitățile din ținutul Hotin. Datele atestă că cele mai multe gospodării și familii boierești erau localizate în satul Bădragi (5 gospodării, 1 burlac, 6 familii, 27 persoane, inclusiv 13 persoane de sex masculin și 14 de sex feminin), Lencăuți (4 gospodării, 5 familii, 19 persoane, inclusiv 11 persoane de sex masculin și 8 de sex feminin) și Păşcăuți (2 gospodării, 1 burlac, 3 familii, 17 persoane, inclusiv 7 persoane de sex masculin și 10 de sex feminin). În celelalte sate din ținutul Hotin erau doar câte o gospodărie de boieri, deși numărul total de persoane varia de la o persoană la 27 de persoane în fiecare gospodărie.

Șleahtici polonezi din ținutul Hotin în statistica rusă din 1820

Din categoria nobilimii din Basarabia făceau parte și ***șleahticii.*** Șleahtic era denumirea dată în Evul Mediu, în Polonia, nobilimii mici și mijlocii. Șleahta constituia categoria socială a nobilimii din Regatul Poloniei și din Marele Ducat al Lituaniei (care au format Uniunea Statală Polono-Lituaniană – *Rzeczpospolita Oboja Narodow*). Șleahta s-a constituit în calitate de categorie socială la sfârșitul Evului Mediu și a continuat să existe până în secolul al XIX-lea. Șleahticii erau în mod tradițional proprietarii funciari laici, ale căror moșii erau cunoscute cu numele de *folwark*. Până la dispariția statului polono-lituanian la sfârșitul secolului al XVIII-lea, șleahticii s-au bucurat de privilegii importante, fără egal în epocă. Titlul de șleahtici îl purtau și unii nobili din Basarabia.

Dar există și alte interpretări a noțiunii de *șleahtic*. Cristian Ghinea într-o recenzie din 2014, sau, mai corect spus, o meditație asupra celor două volume a lucrării *Istoria Poloniei – Terenul de joacă a lui Dumnezeu* scrise de Norman Davies, scrie, bazându-se pe ideile de bază expuse de autor că: „Nu pământul te făcea nobil, ci recunoașterea celorlalți nobili. Organizarea nu era pe familii, ci pe clanuri, care nu erau legate prin sânge, ci prin recunoaștere reciprocă. Deci nobilul polonez mai degrabă nu avea pământ decât avea, mai degrabă nu era bogat decât era, de unde o hiperinflație de nobili cu pretenții, dar fără mijloace, obsedați să-și apere statutul. De unde – o sugrumare a comerțului și a economiei pentru nevoile șleahtei. Nobilul sărac lipit, dar cu blazon pe colibă a devenit proverbial (tenta peiorativă a cuvântului „șleahtă" în română o veni de aici?)"[43].

În fondul Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia (F. 88), sunt depozitate numeroase dosare prezentate de șleahtici pentru confirmarea nobleței în Basarabia, pentru a beneficia de privilegii și de un statut preferențial. Exemplu

[43] Cristian Ghinea, *De ce a fost Polonia altfel?* // http://dilemaveche.ro/sectiune/editoriale-si-opinii/articol/de-ce-a-fost-polonia-altfel (accesat la 10.07.2018).

în acest sens ne pot servi familiile: Petrașevski, Borșevski, Soltovski, Celinski, Berezovski, Eitner, Cerneșevski, Prohnițki ș.a.[44].

Prezența șleahticilor în Basarabia este atestată și de instrucțiunile date Comisiei Regionale instituite în baza dispoziției din 16 martie 1824 a Consiliului Suprem al Basarabiei privind organizarea unui nou recensământ fiscal al populației[45], în care se menționa că în Basarabia s-au așezat cu traiul mulți șleahtici, transferați din alte gubernii ale Rusiei, ale căror documente încă n-au fost examinate de Guvernul Regional. În cazul în care aceste persoane nu vor dispune de certificate prezentate de Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia, care atestă proveniența lor nobiliară, ele vor fi incluse în liste separate care vor fi prezentate Comisiei Regionale[46].

În procesul confirmării rangurilor nobiliare șleahta poloneză a întâlnit anumite obstacole. În fondul Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia s-au păstrat mai multe plângeri ale șleahticilor polonezi. La 18 aprilie 1825, Adunarea Deputaților Nobilimii din Basarabia, discută plângerea șleahticilor polonezi din Chișinău, cărora instituțiile regionale nu le recunoștea noblețea, din mai multe considerente, din care cauză aceștia erau supuși impozitelor. S-a hotărât că șleahticii să prezinte certificate eliberate de Adunarea Nobilimii din locul vechi de reședință, prin care să se confirme că ei sau strămoșii lor într-adevăr au deținut titlul nobiliar[47]. Rezolvarea problemei era cauzată și de faptul că documentele prezentate de șleahtici erau scrise în limba poloneză. Ca rezultat, la 4 decembrie 1825, problema este discutată la ședința Adunării Deputaților Nobilimii din Basarabia care confirma că au fost depuse mai multe cereri (1 iuie 1825, 13 august 1825 și 3 septembrie 1825), prin care se solicita un traducător pentru a putea examina aceste dosarele[48]. În pofida acestui fapt, problema a rămas nesoluționată.

Datele care denotă prezența polonezilor sunt oferite de statisticele populației realizate în regiune de către administrația imperială. Astfel, conform datelor statistice din 1828, în Basarabia era înregistrat un număr total de 401717 persoane de ambele sexe (2012543 de sex masculin și 189174 de sex feminin), 718 nobili, inclusiv: nobili deținători de moșii (200), nobili, fără de moșii (159) și nobili personali (359) și *118 reprezentați ai șleahtei poloneze* (67 – în ținutul Orhei, 1 – în ținutul Ismail, 4 – în ținutul Akkerman, 20 – în ținutul Iași și 14 – în ținutul Hotin), care erau compartimentați aparte, după categoria odnodvorților[49].

Țarismul a adoptat un șir de regulamente care urmau să reglementeze situația economică, socială și juridică a șleahticilor polonezi. Conform regulamentu-

[44] ANRM, F. 88, inv. 1, d. 74, 127, 136, 140, 150, 179, 307 etc.
[45] ANRM, F. 88, inv. 1, d. 95, f. 35.
[46] *A se vedea* conținutul instrucțiunii în: ANRM, F. 3, inv. 1, d. 429, f. 109 verso-111; F. 88, inv. 1, d. 95, f. 35-40.
[47] ANRM, F. 88, inv. 1, d. 167, f. 27, 27 verso, 28, 28 verso, 29, 29 verso.
[48] *Ibidem*, f. 71-71 verso.
[49] ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1199, f. 3, 63.

lui din 19 octombrie 1831, concomitent cu confirmarea titlului nobiliar pentru șleahta poloneză de către Departamentul Heraldic, lor li se recunoșteau toate drepturile și privilegiile de care beneficia dvorenimea/nobilimea rusă, cu obligația de a executa serviciul militar și a îndeplini prestațiile specifice acestei stări sociale pentru proprietățile funciare deținute. În actele oficiale aceștia urmau să fie identificați cu numele de nobili, și nu de șleahtici. Șleahticii cărora nu le-a fost recunoscută noblețea erau transferați în categoria populației rurale și urbane: cei din mediul rural – cu numele de *odnodvorți*, iar cei din mediul urban – cu numele de *cetățeni*. Odnodvorții din guberniile apusene ale Imperiului Rus erau împărțiți în odnodvorți *sedentari*, adică care dispun de proprietăți funciare sau își duc existența de pe seama *cinșului*[50] sau dijmei pe pământurile de stat sau moșierești, și *nesedentari*, care locuiesc în casele moșierilor sau altor persoane particulare, fiind în serviciu sau deținând anumite funcții. Cei care dețineau funcții de medici, învățători, pictori, avocați etc. întrau în categoria *cetățenilor de onoare*[51]. Regulamentul prevedea că toate aceste categorii urmau să fie luate la evidență și incluse în liste speciale[52].

Conform Regulamentului din 11 noiembrie 1832, reprezentanții șleahtei poloneze au fost împărțiți în trei categorii distincte. În *prima categorie* au intrat nobilii polonezi care au fost confirmați în rang nobiliar de Adunarea Deputaților Nobilimii sau care nu au fost confirmați, dar care dețineau proprietăți funciare și țărani fără de pământ, iobagi sau servitori la curte/slugi boierești. Ei beneficiau de privilegii specifice nobilimii/dvorenimii: nu achitau niciun impozit și nu erau supuși serviciului militar. În *categoria a doua* au fost incluși nobilii confirmați doar de Adunarea Deputaților Nobilimii, dar care nu dețineau proprietăți funciare moșierești și care erau scutiți de orice obligație până la examinarea dosarelor de Comitetul Heraldic. În *categoria a treia* erau încadrați reprezentanții șleahtei care nu au fost confirmați în rang nobiliar, nu dețineau proprietăți funciare moșierești și urmau să achite impozite și să satisfacă serviciul militar[53].

Pe parcursul anilor administrația imperială a recunoscut statutul privilegiat de nobil multor șleahtici polonezi, iar altora li s-au păstrat acele privilegii de care

[50] ***Cinș*** (în poloneză *czynsz*, germană *zins* – procent, de la latinescul *census*) – dare bănească folosită în Rzeczpospolita, care se achita pentru pământul sau imobilul dat în folosință străină pe o durată îndelungată de timp.

[51] ***Cetățean de onoare*** – stare socială privilegiată, deosebită de orășeni, creată prin manifestul imperial din 10 aprilie 1832 și divizată în cetățeni de viță și personali, dar care nu erau întruniți într-o organizație de castă. Statutul de cetățean de onoare era acordat fie personal pe durata vieții, fie ereditar persoanelor care au primit un ordin imperial, marilor industriași și negustori, persoanelor care s-au remarcat în domeniul științei și artei, celor cu studii universitare, precum și copiilor de nobili (*Свод законов Российской Империи*. Законы о состояниях, СПб., 1833, с. 114-116; Е.Ф. Зябловский, *Российская статистика*. Часть I. Издание второе, СПб., 1842, с. 52).

[52] ПСЗРИ. Собр. II, т. VI, 1831, СПб., 1832, № 4869, с. 134-135.

[53] ПСЗРИ. Собр. II, т. VII, 1832, СПб., 1833, № 5746, с. 836-837.

au beneficiau în trecut. Spre exemplu, în 1836, mareșalul regional al nobilimii, Dimitriu, a depus la Consiliul Regional al Basarabiei lista a 57 de șleahtici polonezi cu cererea de a li se recunoaște titlul de nobil și de a fi excluși din lista contribuabililor. Ca rezultat, au fost recunoscute titlurile nobiliare următoarelor persoane: Urbanovici, Delimorkov, Oseţki, Gurski, Lazo, Nedzelski, Kolski, Pragniţki ș.a. Șleahticilor Tolmacevski, Ilniţki, Bacinski, Cerneavski, Popovski, Leviţki, Busuioc, Berezovski, Cerpaliev, Șostakovski, Zinkevici, Terzimaiov, Petrașevski, Berkov, Radulov, Krunovski, Medzvedcki, Iasinski, Juravski, Baranovski le-a fost păstrat dreptul la privilegii în baza documentelor de care se foloseau în guberniile interne ruse, primind și certificate care confirmau această stare de lucruri[54].

Pe parcursul anilor ’30 – începutul anilor ’40 ai secolului al XIX-lea, administrația imperială a adoptat câteva legi care urmau să soluționeze problema recunoașterii titlului de noblețe șleahtei poloneze, statornicit în Basarabia din diferite gubernii ale Imperiului Rus[55].

Ca rezultat, călătorii străini care au vizitat Basarabia în secolul al XIX-lea atestă prezența șleahticilor în categoriile nobiliare locale. Astfel, nobilul polonez Iosif Ignatii Crașevski, care în 1843 a vizitat Basarabia, susține că populația din acest teritoriu era alcătuită din moldoveni, ruși, șleahtici polonezi, ucraineni[56].

Documentele de epocă atestă cel mai mare număr de șleahtici polonezi în ținutul Hotin, deși numărul lor, comparativ cu alte categorii de nobili, nu era atât de mare. Conform datelor prezentate de poliția județeană, polonezii constituiau 916 familii și au venit în Basarabia, în fond, după anul 1840. Conform datelor prezentate de cercetătorul Vasile Cazimirovici, 50% din cei veniți erau șleahtici polonezii, dintre care 40% locuiau în Hotin și localitățile învecinate, 20% – în Chișinău și împrejurimile lui, 15% – în județul Soroca și 5% – în Reni, Ismail și Chilia. Conform acestor date, polonezii dețineau în Basarabia o poziție socială destul de înaltă. Astfel, 10% din polonezi erau funcționari publici, 20% – aveau afaceri proprii, 15% – se ocupau cu agricultura, 1,5% – erau proprietari funciari, 6% – erau administratori (arendași) de moșii, 6% – se ocupau cu comerțul și meșteșugăritul, iar 20% din ei nu aveau o profesie stabilită[57].

Informațiile sistematizate din statistica datată cu anul 1820 pentru ținutul Hotin atestă că polonezii locuiau în satele Sauca și Noua Suliță (câte 10 persoane), Mărcăuți (5 persoane), Irstov/Otaci (4 persoane) și Teleșeu (3 persoane). Desigur, unii șleahticii polonezi locuiau în orașul ținutal Hotin, despre care, cu regret, statistica de la 1820 nu dispune de informații. (Vezi Tabelul 3.)

---

[54] Алексей Накко, *Бессарабская область со времени присоединения ея к России по Букарестскому миру 1812-го года. В историческом, экономическом и статистическом отношениях* (manuscris), Кишинев, 1879, л. 170.

[55] ПСЗРИ. Собр. II, т. XIII, часть II, 1838, № 11387, СПб. 1839, с. 5-7; ПСЗРИ. Собр. II, т. XV, часть I, 1840, № 13048, СПб., 1841, с. 4-6.

[56] Василий Казимирович, *Страницы истории поляков Молдавии*. În: Русин, nr. 4, Кишинев, 2006, с. 184.

[57] *Ibidem*, p. 184-185.

Tabelul 3

Numărul șleahticilor polonezi din localitățile ținutului Hotin, conform statisticii populației din anul 1820*

Localitatea	Numărul de gospodării	Burlaci	Numărul total al populației																			
			Numărul total de familii și persoane					Inclusiv de sex masculin, conform categoriei de vârstă													Sex feminin	
			Familii	Sex masculin	Sex feminin	Numărul total	Raportul, în %, față de totalul rural	Până la 7 ani	De la 7 până la 12 ni	12-18 ani		18-36 ani			36-46 ani			De la 46 de ani până la bătrânețe			Văduve	Fete și neveste
										Căsătoriți	Holtei	Căsătoriți	Holtei	Văduvi	Căsătoriți	Holtei	Văduvi	Căsătoriți	Holtei	Văduvi		
Irstov/ Otaci	-	-	-	2	2	**4**	**1,1**	1	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	2
Sauca	2	-	2	8	3	**11**	**2,9**	5	1	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Teleșeu	1	-	1	1	2	**3**	**2,0**	-	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	1
Mărcăuți	-	-	-	2	3	**5**	**1,8**	1	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-	-	3
Noua Sulița	-	-	-	5	6	**11**	**2,2**	-	2	-	-	-	1	-	1	-	-	1	-	-	-	6
Numărul total	**3**	**-**	**3**	**18**	**16**	**34**	**-**	**7**	**3**	**-**	**-**	**3**	**1**	**-**	**3**	**-**	**-**	**1**	**-**	**-**	**-**	**12**

* ANRM, F. 5, inv. 2, d. 398, p. I, f. 129 verso, p. III, f. 377 verso-378, 409 verso-410, 465 verso-466, 505 verso-506.

Unii șleahtici locuiau probabil și în cele trei ocoale de care statistica din 1820 nu dispune de informații.

Datele Tabelului atestă că în aceste localități erau înregistrate cel puțin 7 familii/gospodării de șleahtici (statistica nu dispune de informații pentru satele Irstov/Otaci, Mărcăuți și Noua Sulița), ce constituia în total 34 de persoane, inclusiv: 18 – de sex masculin și 16 – de sex feminin. Din acest număr (deși datele cu coincid), 7 – reveneau copiilor până la vârsta de până la 7 ani, 3 – de la 7 până la 12 ani, 3 – între 12 și 18 ani (căsătoriți), 1 – între 18 și 36 de ani (holtei), 1 – după vârsta de 46 de ani (căsătorit) și 12 – fete și neveste.

Izvorul constată destul de explicit, după denumirea categoriei sociale, că în localitățile date polonezii alcătuiau reprezentanții elitei aristocratice: Irstov/ Otaci *(шляхтич)*, Sauca *(шляхтичей польские)*, Teleșeu *(молдаво-польского шляхтичества)*, Mărcăuți *(польской шляхты)* și Noua Sulița *(шляхтичей)*. Prin urmare, toți ei făceau parte din categoria șleahtei poloneze.

Concluzii

Analiza materialului factologic existent ne permite să concluzionăm că informațiile statistice exercită un impact major asupra înțelegerii diverselor procese

ce au loc în viața economică și socială a societății, oferă posibilitatea de a cunoaște cu o anumită exactitate ceea ce s-a întâmplat în cadrul unei anumite perioade de timp și conturează prin demersuri și evaluări cuantificabile tendințele generale de dezvoltare a ținutului, iar ulterior și a regiunii, comparativ cu perioadele precedente.

Astfel, studiul numărului populației în baza statisticii populației pentru ținutul Hotin din 1820, și nu numai, prezintă un mare interes, iar subiectele legate de studiul numărului populației, în cazul nostru al șleahticilor polonezi, în baza datelor statistice, adunate de administrația imperială rusă, cu diferite scopuri și ocazii, pe parcursul primelor decenii ale secolului al XIX-lea prezintă un interes deosebit, deoarece ne permit să stabilim schimbările de ordin demografic care au avut loc în această perioadă de timp în ținutul Hotin sub dominație țaristă.

Studiul privind evoluția numărului populației ne oferă posibilitatea de a cunoaște, în baza unei anumite localități rurale sau urbane, schimbările cantitative ce s-au produs, sub raport numeric, într-un anumit interval de timp și să înțelegem care au fost factorii care au influențat acest proces.

Și deși statistica din 1820 nu este perfectă, nu conține informații pentru mai multe localități (conține informații doar pentru 145 de localități), unde posibil locuiau nobilii polonezi, nu dispune de informații cu privire la numele și apartenența lor etnică, proprietățile lor funciare și satele pe care le dețineau în proprietate, ea ne permite să cunoaștem tabloul general al amplasării familiilor nobiliare în satele ținutului Hotin, să stabilim numărul și compoziția pe vârste a acestor familii (deși doar în stele indicate de statistică) și reieșind din numărul de gospodării țărănești să determinăm situația lor economico-financiară.